

KICHIK BIZNES SUB'YEKTLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSIYALARDAN FOYDALANISHNING HORIJIIY MAMLAKATLAR TAJIRIBALARI VA ULARNI MAMLAKATIMIZDA QO'LLANISH ASPEKTLARI

Rustamov Alisher Raxmataliyevich

Namangan muhandislik-qurilish instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada Kichik biznes sub'yektlarini rivojlantirishda innovatsiyalardan foydalanishning horijiy mamlakatlar tajribalari va ularni mamlakatimizda qo'llanish aspektlari va kichik biznes sub'yektlarini rivojlantirishda innovatsiyalardan foydalanishning horijiy mamlakatlar tajribalarini mos jihatlarini O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotiga tadbiq etish haqida fikr va mulohazalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Kichik biznes, bozor iqtisodiyoti, tadbirkorlikni rivojlantirish, innovatsiyalardan foydalanish

Abstract: This article presents the experiences of foreign countries in the use of innovations in the development of small business entities and the aspects of their application in our country, and the application of the relevant aspects of the experiences of foreign countries in the development of small business entities to the economy of the Republic of Uzbekistan.

Key words: Small business, market economy, development of entrepreneurship, use of innovations

Аннотация: В данной статье представлен опыт зарубежных стран по использованию инноваций в развитии субъектов малого предпринимательства и аспекты их применения в нашей стране, а также применение соответствующих аспектов опыта зарубежных стран по развитию малого бизнеса. субъектов хозяйствования в экономику Республики Узбекистан.

Ключевые слова: Малый бизнес, рыночная экономика, развитие предпринимательства, использование инноваций.

Kirish

Kichik biznes bozor iqtisodiyotining eng dinamik tarkibiy qismi bo'lib, u innovatsion jarayonlarni rivojlantirishga, hududlarning iqtisodiy ahvolini mustahkamlashga, ish o'rinlari sonini ko'paytirishga, raqobatni kuchaytirishga, bozorni aholi tomonidan katta talabga ega bo'lgan iste'mol tovarlari va xizmatlari bilan to'ldirishga xizmat qiladi.

Tadbirkorlikni rivojlantirishni tartibga soluvchi barcha zarur qonunlar va boshqa vositalar hamda institutlarning rasmiy mavjudligiga qaramay, O'zbekiston Respublikasi ming kishiga to'g'ri keladigan kichik va o'rta korxonalar soni juda past bo'lgan mamlakatdir. Shunday qilib, Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, 2019 yilgi hisobotida tahlil qilingan 189 mamlakat va hududlar orasida Yangi Zelandiya birinchi o'rinni egalladi. Undan keyin Singapur, Gonkong, Daniya va Janubiy Koreya turadi¹. O'zbekiston Respublikasida o'rtacha har 1000 nafar aholigi to'g'ri keladigan kichik biznes sub'yektlarining soni 14,7 birlikni tashkil etib, oldingi yilga nisbatan 104,3 foiz oshishi ta'minlangan. Bu ko'rsatkich Polshada - 22,0 AQSHda - 74,2, Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida - 45,0 birlikka teng.

Kichik va o'rta korxonalarda iqtisodiy faoliyatni moliyaviy qo'llab-quvvatlash isloh qilingan mahalliy korxonalarini boshqarish tizimida eng kam o'rganilgan masaladir. Agar AQSHda qariyb 83%, Germaniyada esa 92% dan ortig'i rejalashtirilgan prognozlarni amalga oshirsa², O'zbekiston Respublikasi bo'yicha o'rganilgan tadqiqotlarning soni atigi 17,4 %ni tashkil qiladi.

Muammoning o'rganilganlik darajasi.

O'zbekistonda korxonalarining umumiy muammolari, ularning raqobatbardoshligini ta'minlash masalalari bo'yicha mahalliy olimlardan: Yo.Abdullayev, B.B.Berkinov, O.T.Kenjabojev, S.K.Salayev, D.X.Suyunov O.A.Aripov, O.Q.Rixsimbojev, M.M.Ibragimova, Sh.I.Otajonov va boshqalar ilmiy tadqiqotlar olib borganlar.

Keltirib o'tilgan mutaxassis olimlarning ishlarida mavzu doirasida ko'proq korxonalar va tashkilotlar bo'yicha yondoshuvlar, ularning umumiy iqtisodiyotga ta'siri keng hamda chuqur o'rganilgan bo'lsada, aynan kichik biznes sub'yektlarining raqobatbardoshligini shakllantirish va raqobat ustunliklaridan samarali foydalanish hamda rivojlantirish istiqbollari to'g'risida bayon etilmagan. Bu esa tadqiqot mavzusining tanlanishiga va uning maqsad hamda vazifalarini belgilashga sabab bo'ldi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotda iqtisodiy-statistik usullar, tizimli tahlil, guruhlashtirish taqqoslash, solishtirish, tanlanma kuzatuv usullari, ko'p omilli ekonometrik tahlillar, prognozlashtirish va boshqa usullardan foydalanilgan.

Taxlil va natijalar.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, u yerda kichik biznes davlat homiyligida amalga oshirilganda muvaffaqiyatli rivojlanadi: byudjet mablag'lari va kichik biznesga tadbirkorlik sub'yektlaridan mablag'larni jalb qila oladigan siyosiy vositalar qo'llaniladi. Bu borada Yevropa tajribasiga e'tibor qaratadigan bo'lsak kichik biznesni qo'llab-quvvatlash siyosati davlatlar faoliyati va Yevropa Ittifoqi homiyligida amalga oshiriladigan maxsus dasturlar orqali amalga oshiriladi.

Kichik biznesni qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari Yevropa Ittifoqining tarkibiy fondlari, xususan, Mintaqaviy rivojlanish jamg'armasi, Ijtimoiy jamg'arma mablag'lari hisobidan moliyalashtiriladi. Davlat miqyosida moliyaviy yordam faoliyatining dastlabki yillarida katta miqdorda soliq imtiyozlari, qoloq hududlarda faoliyat yuritayotgan

¹ <https://www.oberlo.com/blog/entrepreneur-statistics>

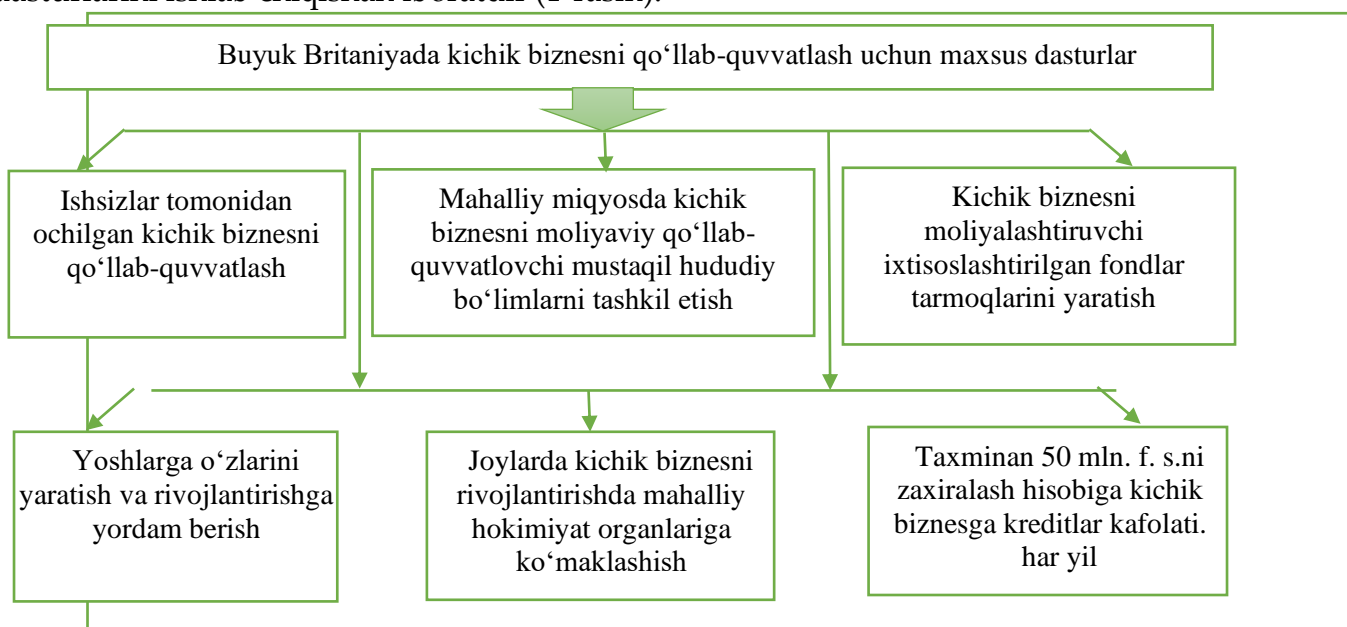
² Marenichenko, V. V. Ukrainaning Evropa Ittifoqiga integratsiyalashuvi sharoitida kichik va o'rta biznesning sifatli rivojlanishini davlat tomonidan tartibga solish mexanizmlari / V. V. Marenichenko // Visn. akad. vazifalar Ukraina xizmatlari. Ser.: Hukumat misol - 2013. - No 1. - B. 48-53.

innovatsiyalar, atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik loyihalarni amalga oshirishga yo'naltirilgan sub'yektlarga, yuqori ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan korxonalariga imtiyozli shartlarda kreditlar ajratish orqali ko'rsatiladi.

Mamlakatlar hukumatlarining kichik biznes rivojiga ko'maklashayotgan tashkilot va jamg'armalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashga katta hissa qo'shayotganini alohida ta'kidlash lozim. Bu mablag'lar qo'shma investisiya korxonalarini va qo'shma kafolat korxonalariga bo'linadi. Kichik tadbirkorlik sub'yektlarining moliyaviy rivojlanishida Milliy savdo palatalari va kichik biznes uyushmalari ham faol rol o'ynaydi³.

Skandinaviya mamlakatlarida kichik biznesga moliyaviy "in'yeksiya"larning asosiy "donori" davlat hisoblanadi. Ushbu mamlakatlar hukumatlari kichik biznesni boshlash uchun subsidiyalar va to'g'ridan-to'g'ri kreditlar beradi. Istiqbolli va muhim loyihalarni 50-75 foizga davlat mablag'lari hisobidan moliyalashtirish mumkin. Irlandiya yil davomida ish boshlagan tadbirkorlarning ayrim toifalariga oylik £50 miqdorida nafaqa to'laydi⁴.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, mamlakatimizda yangi loyihalarni amalga oshirish va kichik biznes korxonalarini modernizatsiya qilish uchun bozor kursidan qariyb ikki baravar past stavkada imtiyozli kreditlar ajratilmoqda. Buyuk Britaniyada kichik biznesni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari kichik biznesni qo'llab-quvvatlashning maxsus dasturlarini ishlab chiqishan iboratdir (1-rasm).

1-rasm. Buyuk Britaniyada kichik biznesni qo'llab-quvvatlashning maxsus dasturlari

Italiyada kichik biznesning ayrim sohalari faoliyatini hamda kichik biznesni birlashtiruvchi konsorsiumlar va kooperativlar faoliyatini subsidiyalash hamda imtiyozli kreditlash orqali kichik biznesni davlat tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimi ishlab chiqilgan. Bunday uyushmalarning subsidiyalari miqdori yiliga 300 million liradan

³ Rybchak V. I. Kichik biznes korxonalarini davlat tomonidan tartibga solishning jahon tajribasi / V. I. Rybchak // Ukraina Milliy Texnik Universitetining ilmiy xabarnomasi: koll. fan va texnologiya ishlaydi – Lvov: Ukrainaning RNV NLTU. – 2010. – Nashr 16.1. - 235–238-betlar.

⁴ World business: Education. manual / Edited by Prof. F.F. Butynets - Zhytomyr: Ruta, 2012. - 498 p.

yoki 3 yillik davrda 800 million liradan oshmaydi. Ispaniyada kichik biznes sub'yektlarini nodavlat moliyaviy qo'llab-quvvatlashning qiziqarli shakli keng tarqalgan. Bu yerda tadbirkorlarning ixtiyoriy badallari hisobidan tashkil etilgan o'zaro kafolat jamiyatlari tashkil etildi.

Bunday jamiyatlarning maqsadi banklarga o'z a'zolariga kredit olishda kafolatlar berishdir. O'z mablag'lari bo'lmagan taqdirda, Ispaniya hukumati jamiyatlarga moliyaviy yordam beradi. Korxonada ma'lum kapital jamg'arilganda u o'zaro moliyalashtiruvchi kompaniyaga aylanishi mumkin. Bunda u, moliya instituti maqomini oladi va tadbirkorlik faoliyatiga bevosita sarmoya kiritish bilan shug'ullanadi.

AQSHda kichik biznesni qo'llab-quvvatlash asosan grantlar va to'g'ridan-to'g'ri kafolatlangan kreditlar orqali amalga oshiriladi. Bundan tashqari, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash dasturlari nodavlat mablag'larini jalb qilish orqali davlat darajasida amalga oshirilmog'qa. Qarz oluvchining to'lovga qodir bo'lmagan taqdirda, davlat yo'qotishlarning 100 foizini qoplaydi. Davlat kafolatlari kredit-moliya institutlari faoliyatining tavakkalchiligini kamaytiradi, kichik biznes kreditorlarining manfaatlarini rag'batlantiradi.

Kichik biznesning milliy iqtisodiyotni rivojlantirish va tiklashdagi alohida rolga misol qilib, Yaponiya sanoat ishlab chiqarishining qariyb 40 foizini kichik biznes bilan ta'minlaydi. Bunday natijalarga davlatning katta yordami, xususan, kichik biznesni sug'urtalash korporatsiyasini, kredit kafolati assosiatsiyasini tashkil etish; korxonalarga ishlab chiqarishni modernizatsiya va takomillashtirish uchun imtiyozli kreditlar, kafolatlar, subsidiyalar berish, yangi ishlanmalar bo'yicha universitetlar, institutlar bilan qo'shma loyihalarni amalga oshirish, yengil va oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish, yangi mahsulotlar va yangi texnologiyalarni o'zlashtirish kabi ayrim faoliyat turlari uchun maxsus soliqni joriy etish tufayli erishildi. Bundan tashqari, kichik biznesni konsalting va axborot bilan ta'minlash, kadrlar tayyorlash uchun davlat tomonidan moliyalashtiriladi⁵.

Shuningdek, Yaponiyada kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlovchi Milliy moliya korporatsiyasi tashkil etilgan. Kreditlarni kafolatlashning ikki bosqichli tizimi – 52 ta prefektural nodavlat ssudalarni kafolatlash assosiatsiyasi va davlat kredit sug'urta korporatsiyasi – kreditni to'lamay qolish xavfini kamaytiradi. Tadbirkor to'lovga layoqatsiz bo'lgan taqdirda davlat qarzning deyarli to'liq miqdorini to'lash majburiyatini oladi. Moliyaviy yordam tizimi firma hajmi va davlat yordami o'rtasidagi teskari bog'liqlik prinsipi asosida qurilgan. Ya'ni, davlat tomonidan eng katta ko'mak kichik biznes va tadbirkorlik sub'yektlariga beriladi.

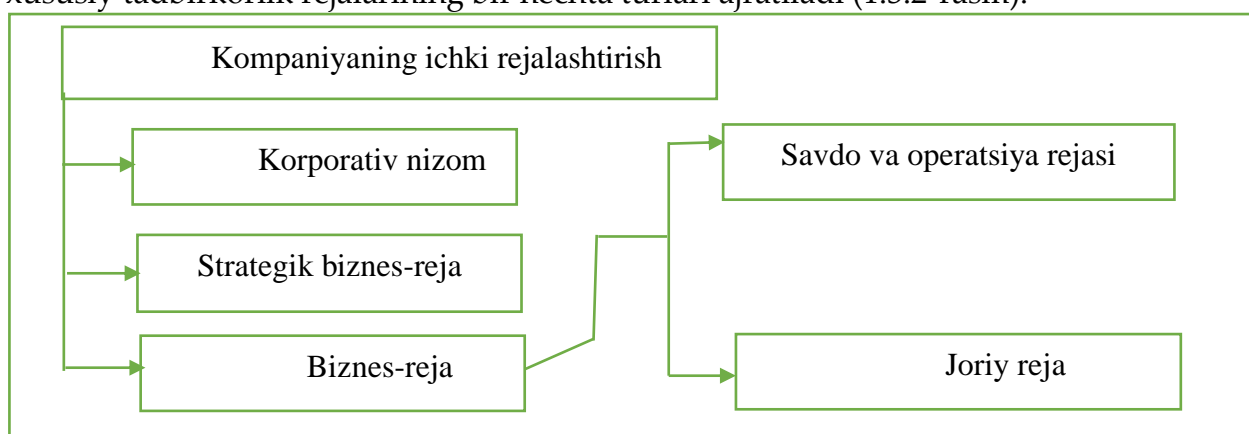
Shuni alohida ta'kidlash joizki, rivojlangan davlatlar, xususan, AQSH, Yaponiya va Buyuk Britaniya, Italiya va boshqalar tajribasini tahlil qilish orqali shunday xulosaga kelish mumkinki, har bir mamlakatda moliyaviy rejalashtirishni me'yoriy-huquqiy ta'minlash har bir mamlakatning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda to'g'ri ishlab chiqilishi maqsadga muvofiqdir.

Korxonada ichidagi rejalashtirishga kelsak, xorijiy kompaniyalarda rejalashtirish muayyan biznes tashkilotida tizim tomonidan hal qilinadigan maqsad va boshqaruv vazifalarini belgilashdan boshlanadi. Keyinchalik, yuqori darajadagi modellar, ya'ni

⁵ World business: Education. manual / Edited by Prof. F.F. Butynets - Zhytomyr: Ruta, 2012. - 498 p.

umumlashtirilgan jarayon modellari shakllanadi. Loyihani amalga oshirishning keyingi bosqichida yuqori darajadagi jamlangan bloklar quyi darajaga parchalanish orqali batafsil tavsiflanadi. Rejalashtirish, operasion va buxgalteriya hisobi, tahlil hamda boshqaruv nazoratining biznes jarayonlarining batafsil modellari shakllantirilmogda. Natijada korxonani moliyaviy rejalashtirishning kompleks modeli yaratiladi.

Yaratilgan modellarni matnli hisobotlar ko'inishida hujjatlashtirish taklif etiladi, ular keyinchalik ishlab chiqilgan jarayonlarni amalga oshirish jarayonida qo'llaniladi. Shu bilan birga, xodimlarning vakolatlari va majburiyatlari o'zgaradi, lavozim yo'riqnomalari ishlab chiqiladi (o'zgartiriladi), rejalashtirish hamda hisobot hujjatlarining namunaviy shakllari tasdiqlanadi, hujjat aylanishi tizimi joriy etiladi. Xorijiy davlatlar tajribasini o'rganish orqali xulosa qilish mumkin, xorijiy mamlakatlarda yuqorida tavsiflangan ishlab chiqarish va xizmatlarni rejalashtirish jarayoniga asoslanib, odatda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik rejalarining bir nechta turlari ajratiladi (1.3.2-rasm).

2-rasm. Xorijiy kompaniyalarda ichki rejalashtirishni milliy iqtisodiyotimizga moslashtirilgan jihatlari

1.3.2-rasmdan ko'rinib turibdiki, korxonaning asosiy maqsadlari Korporativ Nizom bilan belgilanadi. U korporativ standartlarni, bozor yo'nalishini, mulkchilik tuzilmasini, korxonaning joylashishini va mulkdorlar hamda xodimlar bilan munosabatlarni ifoda etadi.

Keyinchalik muhim ahamiyatga ega bo'lgan Strategik biznes-reja bo'lib, u besh yildan o'n yilgacha tuziladi va moliyalashtirish hamda ishlab chiqarish strategiyasini, sotish hajmining o'sishini va bozor ulushini belgilaydi. Korxonaning barcha keyingi faoliyati ana shu ikki reja asosida shakllantiriladi va keyingi rejalar yuqoridagilarga muvofiq tuziladi.

Ko'pgina o'rta va kichik korxonalarni rejalashtirishning asosini chorak, bir oy, hafta uchun tuzilgan operasion byudjetlar ko'inishida batafsilroq tavsiflangan yillik byudjetlar tashkil etadi. Ularga quyidagilar kiradi:

- biznes-reja - bir yildan uch yilgacha (ko'pincha choraklarga bo'lingan holda) tuziladi va investisiyalar manbalarini ko'rsatadi, ishlab chiqarish quvvatlarini rivojlantirish yo'nalishlarini, kadrlar, moddiy hamda moliyaviy resurslarga qo'yiladigan talablarni belgilaydi. Pul ko'inishida jamlangan savdo rejasini o'z ichiga oladi;

- savdo va ekspluatatsiya rejasi (sotish va ishlab chiqarish rejasi - mahsulot portfeli)

- bir yoki ikki yilga tuziladi, biznes rejalarini aniqlaydi;

- joriy reja (joriy moliyaviy reja) - ishlab chiqarish va sotishning batafsil rejasini o'z ichiga oladi.

Shunday qilib, xorijiy kompaniyalarda kichik va o'rta biznes tuzilmalarini kompaniya ichidagi rejalashtirish juda batafsil va tizimlashtirilganligini ko'rish mumkin, chunki tegishli iyerarxiya bo'yicha bir nechta turdagi rejalar ishlab chiqilgan. Bunday rejalashtirish juda ko'p vaqt talab qiladi, lekin u turli xil sharoitlarda korxonani rivojlantirish uchun ko'proq variantlarni ishlab chiqishga imkon beradi. Bu tadbirkorlarning pragmatizmi va qonunchilik talabchanligi bilan izohlanadi.

O'zbekiston Respublikasida olib borilayotgan bu boradagi islohotlarga kelsak, "O'zbekiston Respublikasini 2030 yilga qadar ijtimoiy-iqtisodiy kompleks rivojlantirish konsepsiyasi" ⁶da keltirilgan **"Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari"**da:

- tadbirkorlik sub'yektlarining eksport faoliyatini rag'batlantirish, eksportni qo'llab-quvvatlash institutlarining milliy tizimini joriy etish, murakkab proseduralarni bartaraf etish va tashqi savdo operatsiyalarini amalga oshirishda xarajatlarni kamaytirish.

- faoliyat yuritmayotgan korxonalarni tiklash bo'yicha investisiya loyihalarini ishlab chiqish va ko'maklashish orqali xususiy sektorni davlat korxonalarini xususiylashtirishdan keyingi davrda qo'llab-quvvatlash amaliyotini davom ettirish.

- kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash maqsadida idoralararo alohida tizim ishlab chiqish. Bunda, tadbirkorlik sub'yektlari muammolarini hal etishda idolararo kollegial tizimni joriy etish orqali mavjud muammoni joyida hal etish amaliyotini yaratish bo'lib, ushbu maqsadga erishish uchun "2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"⁷gi farmonida:

- xususiy sektorning eksportdagi ulushini 60 foizga yetkazish;

- hududlarda 200 ta yangi sanoat zonalarini tashkil etish va biznes-inkubatorlar tizimini rivojlantirish. Sharoiti og'ir bo'lgan tumanlarda tadbirkorlikni rivojlantirish uchun yanada qulay shart-sharoitlar yaratish;

- ilg'or xorijiy tajriba asosida faktoring amaliyotini rivojlantirish;

- 2026 yilga borib tadbirkorlik sub'yektlariga soliq yuklamasini yalpi ichki mahsulotning 27,5 foizidan 25 foizi darajasiga kamaytirish;

- hududlarda tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, ishsizlik va kambag'allikni qisqartirish bo'yicha mavjud tuzilmalar faoliyatini takomillashtirish;

- tadbirkorlik sub'yektlari o'z faoliyatini boshlashi uchun zarur ma'lumotlarni erkin foydalanishga chiqarish va qurilish faoliyatida qurilish nuqsonlari yoki muammolarining oldini olish;

- iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy sektorga keng yo'l ochish hamda iqtisodiy munosabatlarda erkin bozor tamoyillarini joriy etishni kengaytirish vazifalari belgilab berildi.

Kichik biznesning hozirgi holatiga nazar tashlaydigan bo'lsak, tadbirkorlik firmalari tomonidan moliyaviy rejalashtirishdan foydalanishni cheklaydigan bir qator kamchiliklarni, xususan: mahsulot bozoridagi yuqori darajadagi noaniqlik, jamiyat

⁶ <https://regulation.gov.uz/uz/d/29502>

⁷ Ўзбекистон Республикаси Президентининг "2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг Тараққиёт стратегияси тўғрисида"ги 2022 йил 28 январь, ПФ-60-сон фармони. <https://lex.uz/docs/5841063>

hayotining barcha sohalarida davom etayotgan global o'zgarishlar, ularning oldindan aytib bo'lmashligi, korxonada ichidagi moliyaviy rejalashtirish sohasida samarali huquqiy bazaning yo'qligi, ko'pgina tadbirkorlik xo'jaliklarida rejalashtirish sohasida moliyaviy ishlanmalarni amalga oshirish uchun cheklangan moliyaviy imkoniyatlarni keltirish mumkin.

Tadqiqotda olib borilgan tahlil natijalariga ko'ra, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik korxonalarida rejalashtirishning qoniqarsiz darajasining asosiy sabablari: har bir aniq korxonada biznes ko'lamiga muvofiq rejalashtirish tutqichlaridan foydalanish chegaralarini aniqlash vositalarining va rejalashtirish usullarining yo'qligidir. Shuningdek, tadbirkorlik faoliyati bilan iqtisodiyot va menejment sohasida puxta bilimga ega bo'lmagan ko'plab odamlar shug'ullanayotgani ham ma'lum.

Bizningcha, O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik muammolarini hal qilish uchun xalqaro tajribaga murojaat qilish kerak, shuning uchun kichik biznes korxonalarini takomillashtirishning ba'zi usullarini tavsiya qilish maqsadga muvofiqdir (1-jadval).

1-jadval.

O'zbekiston Respublikasida kichik biznes muammolarini hal qilishda xorijiy tajriba

No	Muammo	Tavsif	Mamlakat	Rezolyusiya choralari
1	Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash-ning yetarli emas-ligi	Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida kichik biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash siyosatining samaradorligi yetarli emas.	AQSH	"e-ijara", "e-imtiyoz", "Qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchilari", "Soliq tekshiruvlari", "Avto-matlashtirilgan kameral nazorat tizimi", "Soliq uzilishi koeffitsiyenti" kabi yangi dasturiy mahsulotlar orqali shaxsan mijozlarga tezkor xizmat ko'rsatish. Qo'llab-quvvatlash yo'nalishlari: ishbi-larmon ayollarga yordam berish, tadqiqot ishlarida yordam berish, yuridik xizmatlar va boshqalar. ⁸
2	Cheklangan ichki talab va ichki	O'zbekiston Respublikasidagi kichik biznes	Polsha	Yangi tahrirdagi kodeks bilan

⁸ https://parliament.gov.uz/uz/events/opinion/37548/?sphrase_id=8144151

	bozor-da savdo inqirozi-ning mavjudligi	turli darajalarda o'z rivojlanishida jiddiy to'siqlarga duch kelishda davom etmoqda		to'g'ridan-to'g'ri qo'llanuvchi normalar joriy etilib, soliqlar soni 13 tadan 9 taga kamaytirildi. Mulk solig'i stavkasi 5 foizdan 1,5 foizga, qo'shilgan qiymat solig'i esa 20 foizdan 15 foizga tushirildi.
3	Moliyaviy manbalar bozorining rivojlanmaganligi	Ishsizlikning ommaviy o'sishi, ish haqi va pensiyalar bo'yicha qarzlarning ko'payishi, inflyatsiyaning o'sishi natijasida fuqarolarning daromadlari pasayib bormoq-da. Kichik biznes o'z mahsulotining asosiy iste'molchilarini yo'qotadi	Polsha	tijorat banklari tomonidan yillik 14 foiz stavkada, 5 yilgacha mud-datga, shu jumladan 2 yilgacha bo'lgan imtiyozli davr bilan 5 milliard so'mgacha miqdorda va tadbirkorlik sub'yektlarining faoliyat davri 6 oygacha bo'lganda 1 mlrd. so'mgacha, 6 oydan 1 yilgacha bo'lganda 2 mlrd. so'mgacha, 1 yildan 2 yilgacha bo'lganda 3 mlrd. so'mgacha, 2 yildan 3 yilgacha bo'lganda 4 mlrd. so'mgacha va 3 yildan oshganda 5 mlrd. so'mgacha kreditlar ajratiladi; ⁹
4	Past investision faollik	Moliyaviy manbalar bozorining rivojlanmaganligi kichik korxonalar faoliyatini ham moliyalashtira oladigan nobank	Xitoy,	Kichik biznes sub'yektlarining innovasion faoliyatini rag'batlantirish maksadida Markaziy byudjet va hududiy byudjetlardan 28,64

⁹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Худудларда тadbirkorlik loyihalari ni mo'ljallashtirish mexanizmlarini yanada kengaytirish chora-tadbirlari t'ug'risida” 2022 йил 19 апрелдаги қарори <https://lex.uz/docs/5969605>

		moliya institutlarining: kredit uyushmalari, sug'ur-ta fondlarining yo'qligiga olib keladi.	Germaniya	milliard yuan ajratildi; - venchurli investisiya-lash rag'batlantirildi; - amortizatsiya ajratmalarini shakllantirishning imtiyozli tartibi joriy kilingan. Mazkur tartib natijasida kichik biznes sub'yektlarining investision xarajatlarining 66 foizini ta'minlash imkoni yuzaga keladi. Sarf etilgan investision mablag'lar uch yil mobaynida balansdan chikariladi. Bunda birinchi yili sarflangan kapitalning 50% i, ikkinchi yili 30% i va uchinchi yili 20% i balansdan chikariladi
5	Yashirin iqtisodiyot	Aksariyat kichik korxonalar kapital qo'yimlarni amalga oshirish uchun mablag'ga ega emaslar, chunki kreditlar juda qimmat va qisqa muddatli bo'lib, foydaning katta qismi soliqlarni to'lash-ga ketadi.	Vengriya	Iqtisodiy rag'batlantirish: soliq yukini kamaytirish, hisobot berishni soddalashtirish, imtiyozli kreditlash [2]

Bozor iqtisodiyoti sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yuqori tajribasini va barqaror qonunchilikni hisobga olgan holda korxonalarni moliyaviy rejalashtirishni takomillashtirish imkoniyatlariga kelsak, xorijdagi xo'jalik yurituvchi sub'yektlar uchun o'z faoliyatini rejalashtirish ancha osonlashadi va korxonalarining

moliyaviy rejalarini ishlab chiqish belgilangan tizimga mos keladigan batafsil shaklda amalga oshiriladi.

Xulosa qilib aytganda, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda yuzaga keladigan kamchiliklarni bartaraf etish va faoliyatini yaxshilash uchun O'zbekiston Respublikasi hukumati tomonidan korxonalar ichidagi moliyaviy rejalashtirish sohasidagi huquqiy bazani takomillashtirishi va batafsillashtirishi hamda harakatlantiruvchi omil sifatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning jadal rivojlantirish uchun faol innovasion rivojlanishini rag'batlantirishi kerak. Bu esa o'z navbatida, korxonalar ichida va tashqarisida moliyaviy munosabatlar tizimini uslubiy, uslubiy, tashkiliy qurilishi sifatida samarali moliyaviy mexanizmni shakllantirish uchun tegishli shart-sharoitlarni yaratishni taqozo etadi.

Xulosa.

Kichik biznes sub'yektlarining mahsulot ishlab chiqarishda innovatsiyalar qobiliyati, agar kichik biznes sub'yektlari yuqori tadbirkorlik yo'nalishiga ega bo'lsa, amalga oshirilishi mumkin. Tadbirkorlik yo'nalishi va ijtimoiy kapital tashkilotda, xususan, kichik biznes sub'yektlarda innovasion imkoniyatlarni rivojlantirishda juda muhimdir. Hozircha kichik biznes korxonalarining zaif tomonlaridan biri bu innovatsiyalar va tavakkalchilikka bo'lgan jasadir. Kichik biznes sub'yektlari uchun innovatsiyalar, faollik va tavakkalchilikni o'z ichiga olgan tadbirkorlik yo'nalishini yaxshilash juda muhim, bu esa tashkil etilgan korxonalarini yangilash va bozorda raqobatbardoshlikni oshirish uchun foydalidir.

Ijtimoiy-iqtisodiy, texnologik, xalqaro jarayonlarning rivojlanishi ilmiy-texnikaviy taraqqiyotni tezlashtirishga asoslanadi. Kichik biznes sub'yektlari faoliyatini rivojlantirishda bunga zamonaviy fan va texnika yutuqlari asosida doimiy yangilanish orqali erishiladi. Jahon ilmiy amaliyotida kichik biznes sub'yektlarining barqaror rivojlanish darajasini o'rganishga yondashuvlar yetarli. Biroq, muvozanatli yondashuv nuqtai nazaridan, ilmiy mulohazalar rivojlanishning uyg'unligi va mutanosibligiga e'tibor qaratish bilan bosqichma-bosqich shakllanish bosqichidan o'tadi.

Bizning fikrimizcha, har bir talqin o'ziga xos leksik ma'noga ega va barqaror rivojlanish faqat bir qator shartlar, shu jumladan iqtisodiy tizimlardagi o'rganilayotgan shart-sharoitlar, hodisalarning muvozanatli rivojlanishiga erishish zarurligining aniq belgilangan vazifalarning to'liq bajarilgan taqdirdagina mumkin. Bundan kelib chiqadiki, fikrimizcha, "Muvozanat - bu o'zgarishlar determinantlari tomonidan yuzaga keladigan o'zgarishlarga nisbatan ma'lum o'zgarishlar to'plamini saqlab turish uchun tizimning xususiyatini ifoda etadi".

Tadqiqotda olib borilgan tahlil natijalariga ko'ra, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik korxonalarida rejalashtirishning qoniqarsiz darajasining asosiy sabablari: har bir aniq korxonada biznes ko'lamiga muvofiq rejalashtirish tutqichlaridan foydalanish chegaralarini aniqlash vositalarining va rejalashtirish usullarining yo'qligidir. Bizningcha, O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik muammolarini hal qilish uchun xalqaro tajribaga murojaat qilish kerak, shuning uchun kichik biznes korxonalarini takomillashtirishning ba'zi usullarini tavsiya qilish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Marenichenko, V. V. Ukrainaning Evropa Ittifoqiga integratsiyalashuvi sharoitida kichik va o'rta biznesning sifatli rivojlanishini davlat tomonidan tartibga solish mexanizmlari / V. V. Marenichenko // Visn. akad. vazifalar Ukraina xizmatlari. Ser.: Hukumat misol - 2013. - No 1. - B. 48-53.
2. Rybchak V. I. Kichik biznes korxonalarini davlat tomonidan tartibga solishning jahon tajribasi / V. I. Rybchak // Ukraina Milliy Texnik Universitetining ilmiy xabarnomasi: koll. fan va texnologiya ishlaydi – Lvov: Ukrainaning RNV NLTU. – 2010. – Nashr 16.1. - 235–238-betlar.
3. World business: Education. manual / Edited by Prof. F.F. Butynets - Zhytomyr: Ruta, 2012. - 498 p.
4. World business: Education. manual / Edited by Prof. F.F. Butynets - Zhytomyr: Ruta, 2012. - 498 p.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi 2022 yil 28 yanvar, PF-60-son farmoni. <https://lex.uz/docs/5841063>
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Hududlarda tadbirkorlik loyihalarini moliyalashtirish mexanizmlarini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2022 yil 19 apreldagi qarori <https://lex.uz/docs/5969605>

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

